

■ بررسی قسه ارز ۴۲۰۰ تومانی از آغاز تاکنون نشان می‌دهد به احتمال قریب به یقین، سیاست اعطای رانت ارزی ۴۲۰۰ تومانی به پیشنهاد روحانی یا حداقل با حمایت تمام و کمال وی بوده است. تصمیم دولت برای «ادامه ارز ۴۲۰۰ تومانی به هر قیمت» بسیار شبیه تصمیم دولت برای «ادامه برجام به هر قیمت» است. با این تفاوت که بازیگر نقش اول بودن روحانی در موضوع برجام برای همه آشکار شده اما روحانی نمی‌خواهد به عنوان نقش اول قسه ارز ۴۲۰۰ تومانی شناخته شود

«وطن امروز» در دومین سالگرد تخصیص ارز ۴۲۰۰ تومانی، سیاست‌ارزی دولت را بررسی کرد

تلخی بی‌پایان ارز سوپرمن!

«محدود شدن ورود منابع ارزی» محصول تحریم‌های آمریکا و «تشدید خروج ارز» نتیجه سیاست‌ارزی دولت بود

جهش نرخ ارز در سال ۹۷ تنها محصول تحریم نبود؛ سیاست ارزی دولت، مکمل تحریم شد

۹۷ دونالد ترامپ با اعلام رسمی خروج آمریکا از توافق هسته‌ای، تحریم‌های تعلیق شده علیه ایران را بازگرداند. این اتفاق اما باعث نشد دولت در تصمیم خود تجدیدنظر کند. درآمد ارزی ایران بویژه از فروش نفت هر ماه کمتر می‌شد و در مقابل خروج ارز از کشور به دلیل حاشیه سود بالای واردات بازار ۴۲۰۰ تومانی شدت گرفت. در نتیجه این شرایط، ذخایر ارزی کشور به سرعت رو به کاهش گذاشت. به موازات کاهش ذخایر ارزی کشور، نرخ ارز در بازار آزاد با سرعت زیادی افزایش یافت به طوری که نرخ ارز در پایان سال ۹۷ تقریباً ۴ برابر نرخ ابتدای سال بود.

رشد چند برابری نرخ ارز و تورم ۲۷ درصدی در سال ۹۷ هم باعث نشد تا دولت، از توزیع رانت ارزی دست بردارد. از همین رو دولت در لایحه بودجه سسال ۹۸ هم اعطای ارز ۴۲۰۰ تومانی را ادامه داد. ادامه این سیاست اما باعث کنترل قیمت‌ها نشد. طبق گزارش بانک مرکزی، نرخ تورم در سال ۹۸ از مرز ۴۰ درصد فراتر رفت و به عدد ۴۱ درصد رسید و رکورد ۲ دهه اخیر را شکست.

بسا این حال دولتی بی‌توجه به این وضعیت، به اعطای رانت ارزی ادامه داد و این سیاست در لایحه بودجه سال ۹۹ هم گنجانده شد. طبق لایحه‌ای که دولت برای بودجه سال ۹۹ به مجلس ارائه داد، مبلغ ۱۰۵ میلیارد دلار ارز ۴۲۰۰ تومانی برای واردات کالاهای اساسی اختصاص یافت. این در حالی بود که طبق همان لایحه، کل درآمد ارزی دولت از محل فروش نفت، حدود ۸ میلیارد دلار تخمین زده شده بود. این یعنی دولت تحت هیچ شرایطی حاضر به اصلاح سیاست ارزی خود نیست و اعطای ارز ۴۲۰۰ تومانی را به هر قیمت ادامه می‌دهد.

اصرار دولت به ادامه اختصاص ارز ۴۲۰۰ تومانی به هر قیمت و دفاع سرسخت روحانی از این سیاست، یک فرضیه را تقویت می‌کند. به نظر می‌رسد پیشنهاد تثبیت نرخ ارز در جلسه معروف ۲۱ فروردین ۹۷ به‌اصرار حسن روحانی تصویب شده و تیم اقتصادی دولت توان مخالفت با آن را نداشته است. در بهترین حالت حتی اگر این سیاست ابتکار روحانی هم نبوده باشد، واضح است که روحانی مدافع سرسخت آن بوده و هست.

■ **نطفه ارز ۴۲۰۰ تومانی چه زمانی بسته شد؟**

سیاست ارز ۴۲۰۰ تومانی ۲ هدف کلی داشت؛ اول اینکه قیمت ارز را در بازار آزاد کنترل کند و دومین هدف ممانعت از افزایش قیمت کالاهای وارداتی بوده‌اهدافی که هیچ‌گاه محقق نشد.

ریشه‌های این سیاست را باید در سال ۹۶ جست‌وجو کرد؛ سال انتخابات؛ سالی که دولت تصمیم گرفت برای رسیدن به مقاصد سیاسی بیش از ۱۸ میلیارد دلار در بازار آزاد تزریق کند. دولت اصلا نمی‌خواست قیمت ارز افزایش پیدا کند، زیرا کنترل نرخ ارز یک دستاورد در سال ۴ اول دولت تدبیر و امید بود. این تزریق‌های

گفت: نرخ ارز کنترلی بازگشت به دهه ۷۰ است اما حالا که همه موافق هستید، باشد، سیستم کنترلی را اجرا می‌کنیم!

نکته جالب این است که به‌رغم آنکه پس از گفته‌های جهانگیری کسی با تصمیم ارز کنترلی ابراز موافقت نکرده است، روحانی این تصمیم را به موافقت همه حاضران نسبت داده است. چنانکه بعد از این صحبت روحانی، یکی از مشاوران اصلی اقتصادی رئیس‌جمهور با این نظر مخالفت کرد و در بین بحث‌ها، ۳-۲ بار وقت گرفته و در نقد سیستم کنترلی برای نرخ ارز صحبت کرد. روحانی در واکنش به این مخالفت چند باره به شوخی با جدی گفت: «حالا نمی‌خواهد بیش از این به کفرت ادعان کنی».

در این نشست به‌غیر از مشاور اقتصادی، ولی‌الله سیف، رئیس کل وقت بانک مرکزی و نماینده وزارت اطلاعات نیز با این نظر و تصمیم اعلام مخالفت کردند اما سایر اعضای حاضر در جلسه هیچ نظری در مخالفت یا موافقت مطرح نکردند. به عبارت دقیق‌تر رئیس دولت دوازدهم سکوت بقیه اعضای جلسه را به معنای موافقت آنها تعبیر کرده است. بعد از اینکه جلسه از این مرحله عبور کرد نوبت به نرخ پیشنهادی برای ارز کنترلی رسید که روحانی نرخ ۳۸۰۰ تومان را برای دلار پیشنهاد کرد. با طرح این پیشنهاد زمزمه‌هایی درباره این نرخ در جلسه بالا رفت. روحانی در واکنش به این زمزمه‌ها گفت: وقتی من رئیس‌جمهور شدم نرخ ارز در حال کاهش بود اما آقای سیف نگذاشت نرخ پایین بیاید. برخی افراد حاضر در جلسه به تکاپو افتادند و ارقام و پیشنهادات متفاوتی مطرح شد. در ادامه یکی از حاضران مطرح کرد که پورابراهیمی رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس هم نرخ ۴۲۰۰ تومان را پیشنهاد کرده است. معدودی دیگر نیز این مطلب را تأیید می‌کنند. در واکنش به این اظهارات، به‌رغم آنکه اجماعی شکل نگرفته بود، روحانی گفت: خیلی خوب، همان ۴۲۰۰ تومانی که همه موافق هستند.

سرانجام اسحاق جهانگیری پس از پایان جلسه روبه‌روی دوربین خبرنگاران سیاست تک‌نرخ‌خی کردن ارز را اعلام کرد. جهانگیری با اعتماد به نفس تعطیلی تمام صرافی‌ها و فعالان بازار ارز را اعلام کرد و گفت: از فردا دیگر هیچ قیمتی جز ۴۲۰۰ تومان برای هر دلار آمریکا رسمیت ندارد و کسانی که غیر از این قیمت بخواهند خرید و فروش کنند به جرم قاچاق دستگیر خواهند شد! شاید خود جهانگیری هم فکرش را نمی‌کرد در همین زمان دارد اشتباه‌ترین سیاست ارزی کشور را تبیین می‌کند.

■ **تحریم هم از راه رسید**

تصمیم دولت برای اعلام نرخ ۴۲۰۰ تومانی برای دلار در حالی بود که ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا پیش از آن اعلام کرده بود معافیت‌های تحریمی ایران را دیگر تمدید نمی‌کند. یک ماه پس از تصمیم دولت، وعده ترامپ عملی شد. روز ۱۸ اردیبهشت‌ماه

حمید کُمار – محمد نجار صادقی گروه اقتصادی

رشد ۷۷ درصدی تورم ظرف ۲ سال، دلار ۱۵ هزار تومانی در بازار آزاد و ۴/۸ میلیارد دلاری که هیچ‌وقت منجر به واردات نشد، تنها بخشی از نتایج منفی اجرای سیاست ارز ۴۲۰۰ تومانی است. بررسی قسه ارز ۴۲۰۰ تومانی از آغاز تاکنون نشان می‌دهد به احتمال قریب به یقین، سیاست اعطای رانت ارزی ۴۲۰۰ تومانی به پیشنهاد روحانی یا حداقل با حمایت تمام و کمال وی بوده است. تصمیم دولت برای «ادامه ارز ۴۲۰۰ تومانی به هر قیمت» بسیار شبیه تصمیم دولت برای «ادامه برجام به هر قیمت» است. با این تفاوت که بازیگر نقش اول بودن روحانی در موضوع برجام برای همه آشکار شده اما روحانی نمی‌خواهد به عنوان نقش اول قسه ارز ۴۲۰۰ تومانی شناخته شود.

انتشار گزارش فرغیع بودجه سال ۹۷ دیوان محاسبات در سه‌شنبه هفته گذشته، جدال میان منتقدان و دولت درباره ارز ۴۲۰۰ تومانی را دوباره زنده کرد. جنجالی‌ترین بخش این گزارش که درباره سرانجام سیاست ارزی دولت بود، دقیقاً در دومین سالگرد تخصیص ارز ۴۲۰۰ تومانی، پرده از خسارت‌های سنگین و پنهان این سیاست برداشت. بلافاصله پس از قرائت گزارش دیوان محاسبات توسط رئیس این دیوان یعنی عادل آذر و انتشار آن در خبرگزاری رسمی مجلس، سرنوشته نامعلوم ۴/۸ میلیارد دلار ارز ۴۲۰۰ تومانی موضوع اول بحث رسانه‌ها و کارشناسان شد. طبق گزارش دیوان محاسبات، واردکنندگان ۴/۸ میلیارد دلار دریافت کرده‌اند اما هیچ کالایی به کشور وارد نکرده‌اند. این موضوع تنها یکی از مسائل به وجود آمده از سیاست ارزی دولت است. اختصاص ارز به واردات کالاهای غیرالساسی و حتی لوکس مثل غذای سگ و چوب بستنی از دیگر نکات گزارش دیوان محاسبات بود.

گزارش دیوان محاسبات البته اولین سند از شکست سیاست ارزی دولت معروف به ارز ۴۲۰۰ تومانی نبود. پیش از این مرکز پژوهش‌های مجلس در چند نوبت نسبت به شکست سیاست ارز ۴۲۰۰ تومانی در کنترل نرخ ارز و تورم گزارش داده بود. هر چند در نهایت نتایج تحقیقات مرکز پژوهش‌های مجلس نتوانست دولت را از ادامه سیاست رانت ارزی منصرف کند. اکنون نیز واکنش تند رئیس‌جمهور به گزارش دیوان محاسبات نشان داد این بار هم نمی‌توان به دولت برای اصلاح سیاست ارزی خود امید داشت. با این حال این‌بار اوضاع کمی تفاوت دارد. آنچه هفته پیش دیوان محاسبات منتشر کرد صرفاً گزارشی پژوهشی نبود، بلکه گزارشی بود از نتیجه اجرای سیاست ارز ۴۲۰۰ تومانی که به‌ادعان رئیس‌جمهور، بر مبنای اطلاعات دستگاه‌های دولتی تهیه شده بود.

با این حال حسن روحانی یک روز پس از حضور عادل آذر در صحن علنی مجلس، گزارش دیوان محاسبات را صددرصد غلط خواند وی در جلسه چهارشنبه هفته گذشته هیأت دولت درباره گزارش دیوان محاسبات از عملکرد مالی دولت در سال ۹۷ گفت: «خواهش می‌کنم از همه عزیزان بیان‌شان به گونه‌ای نباشد که مردم را دچار شبهه کند. چون یک بخشی را شنیدم درباره ارز، آن بخشی که من شنیدم، آن بخش صددرصد غلط بود. آن بخشی که من شنیدم، کاملاً بی‌اطلاعی محض از مقررات و قوانین کشور است. این خیلی برای ما بد است که یک دستگاه نظارتی حرفی بزند و آن حرف منطبق نباشد».

■ **راز ادامه رانت ارزی: دلار ۴۲۰۰ تومانی ابداع روحانی بود؟**

این جملات رئیس‌جمهور اما تعجب بسیاری از کارشناسان و رسانه‌ها برانگیخت، چرا که به گفته بسیاری از افراد این نخستین‌بار بود که یک مقام رسمی گزارش دیوان محاسبات را صددرصد غلط خوانده است. اما راز ناراحتی روحانی از گزارش دیوان محاسبات را باید در جلسه فروردین ۹۷ جست؛ جلسه‌ای که محتوای درز کرده از آن هم نشان‌دهنده موافقت و تأکید روحانی بر اجرای سیاست رانت ارزی یا همان ارز ۴۲۰۰ تومانی بوده است. بخشی از جزئیات و مکالمات درز کرده از جلسه معروف منتهی به ارز ۴۲۰۰ تومانی به شرح زیر است: «هر روز ۲۱ فروردین‌ماه بدون برنامه قبلی به یکباره اعلام شد که آقای روحانی می‌خواهد جلسه بگذارد و همه وزرا و معاونان و مشاوران رئیس‌جمهور بر اساس ساعت تعیین شده در جلسه حاضر شدند. در ابتدای جلسه روحانی با صدای بلند و حالتی نزدیک به فریاد انتقادات زیادی به بانک مرکزی و شخص رئیس کل کرد و بعد از آن گفت: «ما خودمان (یعنی دولت) باید کاری بکنیم». بعد از صحبت روحانی، اسحاق جهانگیری گزارشی از جلسات خود با مسوولان اقتصادی و بانک مرکزی را ارائه کرده و می‌گوید نظر بانک مرکزی این است که ۲ راه بیشتر وجود ندارد: یا باید واقعیت نرخ‌های جدید ارز را بپذیریم و سیاست‌گذاری براساس نرخ‌های بازار باشد یا اینکه سیاست کنترل نرخ ارز را اجرا کنیم و نرخ ارز کنترلی را در نظر بگیریم. بعد از ارائه این گزارش، روحانی

یکشنبه ۲۱ فروردین ۱۳۹۹
وطن امروز | شماره ۲۹۰۵
[**اقتصادی**]

حتی سبب‌زمینی و بیاز تا ۴۰ درصد نسبت به ابتدای سال افزایش قیمت داشتند. این گرانی‌ها که در ادامه سال بیشتر شبیه به شوخی بود، منجر به استیضاح مسعود کرباسیان، وزیر امور اقتصادی و دارایی شده استیضاحی که رای آورد. ابتدای مرداد ۹۷ عمر ریاست رئیس کل بانک مرکزی به پایان رسید و عبدالناصر همتی جای ولی‌الله سیف را در خیابان میرداماد گرفت. با حضور همتی هم روند صعودی نرخ دلار ادامه یافت و در پایان شهریور حتی به ۱۹ هزار تومان هم رسید.

دلار ۱۹ هزار تومانی و سکه تمام بهار آزادی ۵ میلیونی کشور را در شرایط بحرانی قرار داد و این بار جلسه خروج از بحران با حضور سران ۳ قوه تشکیل شد.

با فرا رسیدن زمان مقرر شده توسط آمریکا برای شروع تحریم نفت ایران یعنی ۱۳ آبان‌ماه و مشخص شدن غیرممکن بودن این موضوع، روند کاهش قیمت ارز هم شروع شد.

در همین بازه زمانی شناسایی و اعدام «سلاطین» از قیر گرفته تا سکه هم شروع شد و حتی بیش از ۵۰۰ دلال هم دستگیر شدند پس از التهاییات پانیز ۹۷ قیمت دلار از ۱۰ هزار تا ۱۵ هزار تومان نوسان داشت اما در نهایت در پایان این سال قیمت دلار در کانال ۱۲۰۰۰ تومان ماند که به معنای رشد ۴۰۰ درصدی نسبت به مدت زمان مشابه سال قبل خود بود.

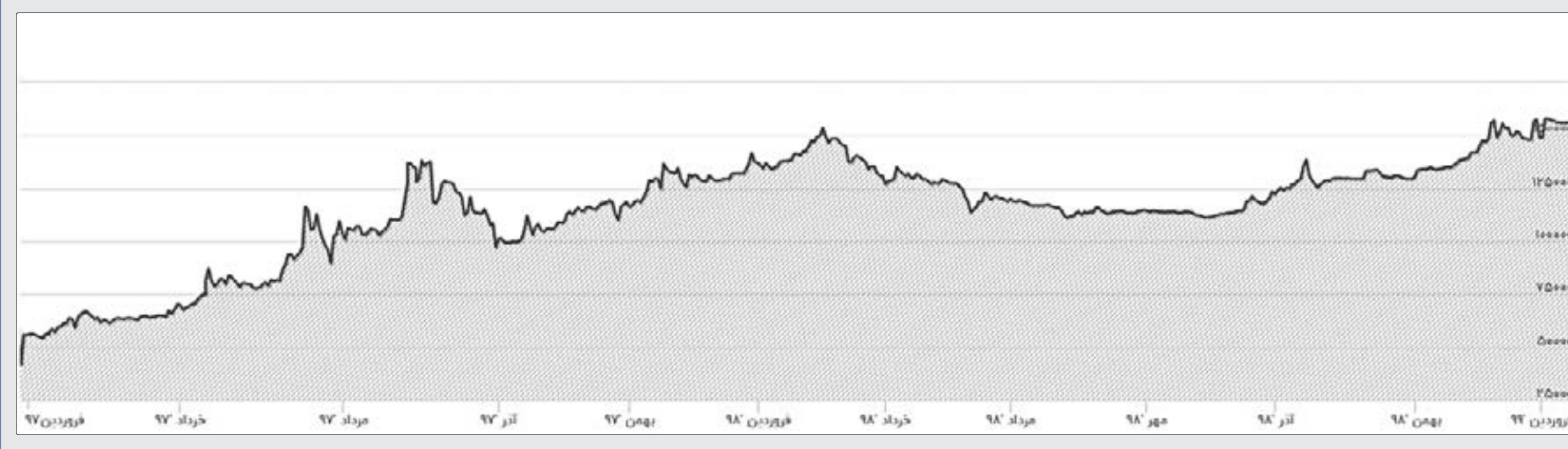
■ **هجوم برای غارت منابع ارزی کشور**

در همان ماه‌های آغازین اجرای سیاست رانت ارزی، مجیدرضا حریری، نایب‌رئیس اتاق بازرگانی ایران و چین، واردات از طریق کارت‌های بازرگانی با دلار ۴۲۰۰ تومانی را جذاب دانست و عنوان کرد: «این موضوع می‌تواند تقاضای کاذب برای واردات ایجاد کند و موجب افزایش صدور و تمدید کارت‌های بازرگانی شده است. بر این اساس، هم واردکنندگان قبلی می‌توانند بیش از گذشته واردات انجام دهند و ثبت‌سفارش کنند و هم اینکه عده جدیدی برای واردات اضافه شوند». از سوی دیگر نیز بحث «صادرات» با کارت‌های بازرگانی مورد نقد مسعود خوانساری، رئیس اتاق بازرگانی تهران قرار گرفت و عنوان کرد: «بخشی از تقاضای کارت‌های بازرگانی برای صادرات است». بررسی‌ها نشان می‌دهد به علت وجود محدودیت‌های ارزی مورد نیاز برای واردات در سامانه نیما، ممکن است بسیاری از صادرکنندگان بویژه صادرکنندگان با دارایی‌های ارزی بالا از اظهار میزان واقعی صادرات خود به این سامانه خودداری کنند و به این ترتیب مابه‌التفاوت ارز حاصل از صادرات را به نرخی بیش از نرخ دولتی در بازار آزاد به فروش برسانند.»

مسعود خوانساری هم این افزایش تقاضا برای کارت بازرگانی را تأیید کرد و گفت: «اتاق نمی‌تواند این درخواست‌ها را بدون پاسخ بگذارد اما احتمالاً بخشی از این متقاضیان به دنبال کارت یک‌بارمصرف هستند». آنگور هم که آمارهای ۲ ماهه نتایج حقیقی هم به نشان می‌دهد، صدور کارت‌های حقوقی و حقیقی به ترتیب ۶۸ و ۹۰ درصد رشد داشته است که برخی صاحبان این کارت‌ها ممکن است همان افراد ناآشنا با امر تجارت و ساکنان مناطق مرزی کشور باشند. از سوی دیگر تمدید کارت‌های حقوقی و حقیقی هم به ترتیب با رشد ۴۴۳ و ۱۲۰ درصدی همراه بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۷۲۵ درصد رشد نشان می‌دهد. این اتفاقات در نوع خود بسیار تعجب‌آور و معنادار است و کارشناسان هدف آن را در «کم‌اظهاری» و «بجای تقاضای کاذب» خلاصه می‌کنند.

■ **تبعات ارز ۴۲۰۰ تومانی از زبان مرکز پژوهش‌های مجلس**
چند ماه پس از اجرای سیاست ارز ترجیحی با هدف کنترل نرخ ارز و تورم، مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارشی تبعات اجرای این سیاست را تشریح کرد. در بخشی از این گزارش آمده است: «اجرای این سیاست پیامدهایی منفی به دنبال داشته است. وجود قیمت‌های دو یا چندگانه در بازار ارز، زمینه رانت‌جویی و فساد را فراهم می‌کند و به دلیل انحراف منابع تخصیص یافته (در قالب بیش‌اظهاری و دیگر اظهاری واردات، صادرات مجدد نهاده یا کالای نهایی به صورت رسمی یا قاچاق، احتکار، گرانفروشی به مصرف‌کننده نهایی و…) سود سرشاری را نصیب افرادی می‌کند که به‌ارز با قیمت ترجیحی دسترسی دارند. همچنین اختصاص حجم بالایی از درآمد ارزی کشور به واردات کالاهای اساسی در شرایط تحریم که درآمدهای ارزی کشور نیز محدود است، در حالی که به هدف ثبات قیمت کالاهای اساسی نیز دست نیافته است، موجب افزایش شدید تقاضا برای ورود کالاهای اساسی شده و در نهایت می‌تواند به محدودیت شدید منابع ارزی و جهش مجدد نرخ ارز منجر شود». از دیگر پیامدهای منفی اختصاص ارز با نرخ ترجیحی می‌توان به تضعیف تولید داخلی بویژه در کالاهای اساسی مشمول قیمت‌گذاری و همچنین عدم انتفاع گروه‌های هدف (دهک‌های پایین درآمدی) به صورت پهنه اشاره کرد که گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس به آن پرداخته است.

نوسان قیمت دلار در بازار آزاد پس از اجرای سیاست ارز ۴۲۰۰ تومانی

نمودار